

СЕКЦІЯ 2 КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343:81'25-051

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-5-2>

ПЕРЕКЛАДАЧ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПРАВОВИЙ СТАТУС, ФУНКЦІЇ, ПРОБЛЕМАТИКА

Бриков Віктор Михайлович,
аспірант
Херсонського державного університету
brykoviector@gmail.com
orcid.org/0009-0009-4416-9477

Метою статті є дослідження теоретико-правових, процесуальних аспектів діяльності перекладача у сучасних кримінальних процесуальних правовідносинах, виявлення місця перекладача у структурі учасників кримінального провадження та напрацювання пропозицій щодо оптимізації правового регулювання відповідної сфери.

Методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально правові методи, зокрема діалектичний, системний аналіз, теоретичне узагальнення.

Результати. На основі проведеного аналізу чинного кримінального процесуального законодавства, дослідження доктринальних джерел та практичної діяльності судових, правоохоронних органів:

- надано детальну характеристику особливостей правового статусу перекладача як учасника кримінальних процесуальних правовідносин;
- продемонстровано різні підходи науковців-процесуалістів до тлумачення релевантного понятійно-категоріального апарату;
- проілюстровано основні кваліфікаційні вимоги та критерії професіоналізму перекладача для його залучення у кримінальне провадження;
- наведено перелік функцій, підстав залучення, особливостей процесуальної діяльності перекладача у кримінальному провадженні.

Сформульовано низку проблемних питань та ризиків, що загрожують належній реалізації перекладачем своїх процесуальних функцій у кримінальному провадженні, а також запропоновано шляхи вирішення таких проблем.

Висновки. Перекладач – самостійний, правосуб'єктний учасник кримінальних процесуальних правовідносин, який відіграє вагомую роль у забезпеченні неухильного дотримання загальних засад кримінального провадження, гарантуванні прав, свобод та законних інтересів учасників процесу, які не володіють або не досить володіють мовою судочинства. Еволюційне вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює питання діяльності перекладача, дозволить забезпечити належне виконання завдань кримінального провадження та оптимізувати комунікацію між його учасниками.

Ключові слова: перекладач, кримінальне провадження, учасники кримінального провадження, кримінальні процесуальні правовідносини, мова судочинства, професійний переклад, відвід, досудове розслідування, судовий розгляд.

AN INTERPRETER IN THE SYSTEM OF CRIMINAL PROCEDURAL LEGAL RELATIONS: LEGAL STATUS, FUNCTIONS, ISSUES

Brykov Viktor Mykhailovych,
Postgraduate Student
Kherson State University
brykoviector@gmail.com
orcid.org/0009-0009-4416-9477

The purpose of the article is to study the theoretical, legal and procedural aspects of an interpreter's activities in modern criminal procedural legal relations, to identify the place of an interpreter in the structure of participants of criminal proceedings and to develop proposals for optimizing the legal regulation of the relevant area.

Methods. The methodological fundament of the research is based on general scientific and special legal methods, in particular, dialectical, systemic analysis, and theoretical generalization.

Results. On the basis of the analysis of the current criminal procedure legislation, the study of doctrinal sources and practical activities of judicial and law enforcement agencies:

- the author provides a detailed description of the legal status of an interpreter as a participant in criminal procedural legal relations;
- different views of procedural theorists on the interpretation of the relevant conceptual and categorical apparatus are illustrated;
- the author illustrates the main qualification requirements and criteria of professionalism of an interpreter for his/her involvement in criminal proceedings;
- the author provides a list of functions, grounds for involvement, and peculiarities of the procedural activities of an interpreter in criminal proceedings.

The author formulates a number of problematic issues and risks which threaten the proper exercise of the interpreter's procedural functions in criminal proceedings, and also suggests ways to solve such problems.

Conclusions. An interpreter is an independent, legal personality participant in criminal procedural legal relations who plays a significant role in ensuring strict adherence to the general principles of criminal proceedings, guaranteeing the rights, freedoms and legitimate interests of participants in the process who do not speak or do not have sufficient knowledge of the language of the proceedings. The evolutionary improvement of the legal framework governing the activities of an interpreter will ensure the proper fulfilment of the tasks of criminal proceedings and optimize communication between its participants.

Key words: interpreter, criminal proceedings, participants in criminal proceedings, criminal procedural legal relations, language of proceedings, professional translation, recusal, pre-trial investigation, court proceedings.

Вступ. Кримінальні процесуальні правовідносини, будучи вузькою і специфічною частиною суспільних відносин, характеризуються значною неоднорідністю свого суб'єктного складу. Деякі види правовідносин, що виникають під час перебігу кримінального провадження, можуть торкатися інтересів окремих осіб, суспільства, держави або одразу всіх перелічених суб'єктів разом. Безумовно, захист прав, свобод та законних інтересів різних учасників кримінального процесу потребує відмінних за своєю сутністю заходів. Однак стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) вимагає застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури (КПК, 2012). Саме участь перекладача в процесуальних діях за участю осіб, що не володіють або не досить володіють мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, дозволяє належним чином виконати завдання КПК та забезпечити рівне дотримання прав кожного суб'єкта кримінальних процесуальних відносин.

Перекладач відіграє найвагомішу роль у реалізації вимог принципу національної мови кримінального судочинства, вступаючи в процес задля подолання мовних бар'єрів, забезпечення прав учасників провадження, вирішення основних завдань судочинства (Леоненко, 2003). Саме в цьому контексті й розкривається актуальність дослідження ролі та місця перекладача у системі кримінальних процесуальних правовідносин.

Проблематика залучення й участі перекладача в кримінальному провадженні неодноразово ставала предметом наукового інтересу таких дослідників, як: М. С. Кельман, М. І. Леоненко, О. В. Капліна, В. М. Стратонов, С. А. Альперт, М. М. Михеєнко, В. П. Шибіко, В. М. Тертишник, А. Я. Марков, О. Г. Шило та інші. У цій же статті ми ретельно розглянемо важливість перекладацької діяльності у кримінальному процесуальному контексті, питання кваліфікації та професійних стандартів перекладачів, впливу на забезпечення справедливого судового процесу та сучасних викликів, наявних у цій сфері.

1. Теоретичний огляд поняття, правового статусу, функцій перекладача як учасника кримінального процесу

Перш ніж досліджувати особливості правового статусу перекладача, видається логічним визначитися із релевантним понятійно-категоріальним апаратом. Так, КПК не містить прямого тлумачення поняття «перекладач» з мотивів його очевидності й достатнього рівня юридичної визначеності стосовно правозастосування відповідних норм. Підкреслимо, що параграф 5 КПК «Інші учасники кримінального провадження», до яких і віднесено перекладача, не надає визначення лише трьом таким суб'єктам: перекладачу, секретарю судового засідання та судовому розпоряднику. Відповідно до частини першої ст. 68 КПК: «У разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача)» (КПК, 2012).

Тлумачний словник юридичних термінів дає таке визначення перекладачеві: «У досудовому і судовому процесі – особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» (Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України, 2017).

Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України дає більш широке визначення поняття «перекладач» та тлумачить його як будь-яку незацікавлену у результаті справи особу, яка вільно володіє мовою, якою ведеться процес, а також мовою окремих учасників процесу, яка залучається до участі у кримінальному судочинстві для сприяння правосуддю шляхом здійснення необхідного перекладу (Юридичні терміни. Тлумачний словник, 2003).

Серед профільних дослідників нерідко висловлювалася й думка щодо резонансності віднесення перекладача до спеціалістів через схожість у функціональному відношенні та характерних особливостях, а саме володіння спеціальними навичками (синхронний переклад, лінгвістичні прийоми тощо), можливість надання консультацій, пояснень (Стратонов, Кельман, 2020). Однак варто розуміти, що надання консультацій та пояснень пере-

кладачем повинні стосуватися винятково мовних питань: уточнення значень слів, словосполучень, мовленнєвих конструкцій, роз'яснення специфіки виразів учасників провадження. Не є можливою для перекладача трансляція власних суб'єктивних міркувань з приводу суті справи, особистостей учасників процесу, питань юридичного характеру тощо.

Перекладач не є процесуально заінтересованою особою, на нього поширюється низка обмежень щодо несумісності. Зокрема, стаття 79 КПК забороняє особі участь у кримінальному провадженні як перекладачеві:

- якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

- якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок;

- якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

Закон покладає на перекладача, поряд з іншими учасниками провадження, обов'язок заявлення самовідводу за наявності перелічених вище підстав.

Слід зазначити, що підстави для відводу перекладача, наведені у КПК, не є унікальними для нього, натомість збігаються з відповідними підставами для спеціаліста, експерта, судді, прокурора тощо. Подекуди така законодавча практика призводить до порушення принципу юридичної визначеності, призводячи до виникнення деяких спірних питань (Лисиченко, Омеляненко, 1996).

Детальний аналіз кримінального процесуального законодавства дозволяє дійти висновку про повну правосуб'єктність перекладача в провадженні. Не можна не погодитися з думкою В. М. Тertiшника: «Учасники кримінального процесу – це особи, які вступають у кримінально-процесуальні відносини у зв'язку з подією злочину, чії права та обов'язки регламентуються чинним законодавством» (Тertiшник, 1999). Стосовно перекладача така позиція підтверджується чітко визначеним обсягом його прав і обов'язків, закріплених у КПК. Права й обов'язки перекладача можна умовно поділити за критерієм ініціативності на активні (право ставити запитання, уточнювати слова, знайомитися з протоколами, подавати зауваження до них, заявляти клопотання про забезпечення безпеки, обов'язок прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду тощо) та пасивні (право одержати винагороду, обов'язок не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження).

Важливою для розуміння місця перекладача у системі кримінальних процесуальних правовідносин є й процедура його залучення до конкретного кримінального провадження. Таке залучення може відбуватися на двох етапах:

- на стадії досудового розслідування (досудове слідство, дізнання);
- на стадії судового провадження.

Залучення перекладача на стадії досудового розслідування відбувається на підставі постанови слідчого чи прокурора або ухвали слідчого судді, а на стадії судового провадження – на підставі ухвали суду.

Юридичною підставою залучення перекладача є пряма вимога статті 29 КПК: «Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом» (КПК, 2012).

Фактична підстава залучення перекладача полягає в очевидному неволодінні або недостатньому володінні мовою судочинства одного з учасників провадження. Слід зазначити, що поняття «неволодіння» чи «недостатнього володіння» державною мовою для кримінальних процесуальних цілей є оціночними і не знаходять свого детального роз'яснення в законодавчих актах. Саме тому на практиці нерідко виникають прецеденти зловживання стороною захисту правом користування послугами перекладача задля створення хибного враження щодо неволодіння мовою судочинства та, як наслідок, затягування процесуальних строків. Однак нині навряд чи видається можливим запровадити та ефективно використовувати критерії визначення обсягів «неволодіння» державною мовою, які були б недискримінаційними та не порушували б загальних засад кримінального провадження.

На кожній стадії кримінального процесу роль перекладача визначається комплексом завдань, які він виконує. На етапі досудового розслідування перекладачі допомагають слідчому, прокурору, слідчому судді взаємодіяти з підозрюваним, свідком тощо, забезпечуючи здатність останніх розуміти поставлені питання, усвідомлювати власні процесуальні права та обов'язки, належним чином брати участь у слідчих діях. На стадії ж судового провадження перекладач забезпечує переклад виступів учасників процесу, доказової інформації (може включати у себе письмові матеріали, показання, аудіо- та відеоматеріали тощо). Завдання перекладача полягає не лише суто в лінгвістичному перекладі, але й у передачі контексту та культурних відтінків, що можуть впливати на правильне сприйняття інформації всіма учасниками процесу.

2. Актуальні проблеми правового регулювання діяльності перекладача в кримінальному провадженні

Питання залучення й участі перекладача в кримінальному провадженні традиційно не привертають значної уваги законодавця та не провокують бурхливих дискусій у науковому середовищі. Порівняно з іншими інститутами кримінального процесу зміни до норм, що регулюють діяльність перекладача, вносяться дуже рідко. Однак можна констатувати, що на сьогодні залишаються невіршеними декілька суттєвих проблем, пов'язаних із належною реалізацією перекладачем своїх процесуальних функцій.

Серед основних проблемних питань у правовому регулюванні діяльності перекладача

у кримінальних провадженнях пропонуємо виокремити такі як:

- 1) недостатня кількість кваліфікованих перекладачів;
- 2) відсутність чітких стандартів та процедур у роботі перекладачів;
- 3) проблеми в галузі контролю та відповідальності перекладачів.

Стосовно першої проблеми: практичний досвід правоохоронних органів свідчить, що слідчі часто стикаються з проявом недостатньої кількості кваліфікованих перекладачів на ринку послуг для забезпечення потреб кримінального провадження. Велика кількість спеціалістів не має достатнього рівня професійної підготовки або досвіду в роботі з правоохоронними органами та у суді. Це може призвести до недоліків у перекладі та розумінні сторонами процедур кримінального процесу, що прямо загрожує забезпеченню прав, свобод та законних інтересів суб'єктів провадження.

Щодо другої проблеми: вітчизняна система правового регулювання діяльності перекладача в кримінальному провадженні має ознаки недостатньої структурованості та стандартизованості. Відсутність чітких стандартів та процедур щодо роботи перекладача може призвести до зниження якості надання послуг та порушення засад кримінального провадження. Так, статті КПК, присвячені перекладачеві, розміщені хаотично – в різних розділах кодексу. З точки зору нормопроектувальної техніки було б правильніше зосередити якомога більшу кількість норм, дотичних до регулювання процесуальної діяльності перекладача, в одній чи декількох статтях, розташованих послідовно. Таким чином, судді, працівники правоохоронних органів, адвокати, підозрювані, обвинувачені могли б більш зручно оперувати положеннями закону.

Під недостатньою стандартизованістю вимог до перекладачів вбачаємо відсутність у законі жодних кваліфікаційних критеріїв відповідності особи-фахівця статусу перекладача для цілей кримінального провадження. За умов відсутності кваліфікаційних вимог до перекладача в нормативно-правових актах слід звертатися за допомогою до доктринальних джерел. Так, А. Р. Туманянц та О. Г. Шило, формулюючи авторське визначення поняття «перекладач», дійшли висновку, що основними процесуальними рисами цього суб'єкта є: незацікавленість у результаті кримінального провадження, дієздатність, компетентність у здійсненні перекладу з однієї мови на іншу (Грошевий, Тацій, Пшонка, 2013). Безумовно, перелік запропонованих вимог не є вичерпним, натомість він влучно характеризує базові, абсолютно необхідні якості, які мають бути притаманні перекладачеві, що бере участь у кримінальному провадженні.

Компетентність перекладача має визначатися не лише знанням мови перекладу, а й володінням спеціальною термінологією відповідно до сфери здійснення перекладу. Незважаючи на відсутність у законі вказівки про спеціальну освіту перекладача, спеціфіка галузевого перекладу зумовлює наявність у перекладача спеціальних знань, умінь

та навичок, необхідних для професійної діяльності у певній сфері (Шкелебей, 2019). На нашу думку, доцільним є формування одним із центральних органів виконавчої влади (Міністерство юстиції України, Національна комісія зі стандартів державної мови тощо) електронного реєстру кримінальних перекладачів, до якого включалися б особи-фахівці, що володіють компетенцією перекладу складних юридичних текстів, синхронного перекладу мови, іншими необхідними лінгвістичними прийомами, а також відповідають вимогам несумісності, мають бездоганну ділову репутацію тощо. Створення такого «банку даних» дозволило б значно спростити пошук кваліфікованого спеціаліста для оперативного вирішення завдань кримінального провадження. Нині в Україні діє Довідково-інформаційний реєстр перекладачів, який адмініструється Державною міграційною службою України відповідно до Порядку ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.03.2013 № 228. Такий реєстр містить відомості про перекладачів, які можуть залучатися органами державної влади для надання послуг перекладу під час розгляду заяв та проведення співбесід з біженцями та іншими категоріями мігрантів і не може застосовуватися для цілей кримінальних проваджень. Однак розробка аналогічного за функціоналом сервісу цілком здатна позитивно вирішити зазначені вище проблеми.

Третя проблема, визначена нами, полягає у наявності певних прогалин у контролі за процесуальною діяльністю перекладачів та визначенні їхньої відповідальності за неналежний переклад або поведінку, яка порушує етичні та професійні стандарти. Нездатність належним чином контролювати та визначати відповідальність перекладача може створювати ризики для забезпечення якості перекладу та, як наслідок, призводити до порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Для вирішення цих проблем в Україні можливе впровадження додаткових підзаконних нормативних актів, які регулюватимуть питання кваліфікації та атестації перекладачів, створення стандартів та процедур їх роботи, а також посилення механізмів контролю та відповідальності за неналежну діяльність. Забезпечення належної кваліфікації та відповідальності перекладачів є важливим кроком для підвищення якості надання перекладацьких послуг у рамках кримінального провадження та гарантування дотримання загальних засад кримінального процесу.

Нині КПК встановлює відповідальність перекладача за:

- завідомо неправдивий переклад;
- відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків.

На нашу думку, визначення лише двох підстав для притягнення перекладача до відповідальності не може бути достатнім запобіжником для уникнення всіх можливих ризиків. Виходячи із самої сутності своїх процесуальних функцій, перекладач має доступ до всієї інформації (зокрема, з обмеженим

доступом), якою має володіти той учасник процесу, який і залучає перекладача. Таким чином, резонним є запровадження відповідальності за розголошення без дозволу слідчого, прокурора, суду відомостей, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків. Також можливим є запровадження відповідальності особи, яка претендує на роль перекладача в кримінальному провадженні за підроблення/приховування відомостей, що стосуються компетенції та кваліфікації такої особи (дипломи про освіту, сертифікати тощо).

Висновки. Підбиваючи підсумки роботи, констатуємо, що роль та вплив перекладача у кримінальному провадженні не можуть бути недооцінені. Ядром кожного процесуального етапу як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження є комунікація між суб'єктами кримінальних процесуальних правовідносин. У провадженнях, учасником яких є особа, що не володіє або недостатньо володіє мовою судочинства, саме перекладач відповідає за сталість та належність комунікативних процесів у всіх їх проявах і формах.

Залучення перекладача у кримінальне провадження – один із засобів та елементів реалізації права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, саме тому законодавці, співробітники органів кримінальної юстиції, представники наукової спільноти повинні тримати у фокусі уваги всі проблемні питання у цій сфері, працювати над вдосконаленням правового регулювання процесуальної діяльності перекладача, розробляти нові механізми його функціонування в кримінальному процесі. Інтенсифікація глобалізаційних процесів, збільшення питомої ваги правопорушень, вчинюваних у сфері зовнішньоекономічних відносин, інтернаціональними злочинними групами, внутрішніми та зовнішніми мігрантами тощо – всі ці фактори свідчать про невпинний ріст актуальності питань, пов'язаних із залученням перекладача до кримінального провадження в Україні.

Правовий статус перекладача, проаналізований у цій роботі, дозволяє дійти висновку, що перекладач є самостійним, повною мірою правосуб'єктним учасником кримінальних процесуальних правовідносин, однак низка організаційних, процедурних питань щодо його залучення до процесу залишаються дискусійними і потребують більш детальної розробки у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#996> (дата звернення: 20.10.2023).
2. Леоненко М.І. Правове положення перекладача як суб'єкта забезпечення принципу національної мови

кримінального судочинства. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. Вип. № 1.

3. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. 14-те вид., допов. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2017. 828 с.
4. Юридичні терміни. Тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. Київ : Либідь, 2003.
5. Стратонов В., Кельман М. Загальна теорія права : підручник. Вид. 6-те, доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.
6. Лисиченко В.К., Омеляненко Г.М. Концептуальні напрями і етапи розвитку кримінально-процесуального законодавства України. Вдосконалення законодавства України в сучасних умовах. *Збірник наукових статей*. 1996. С. 177–180.
7. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України : навчальний посібник. Юрінком Інтер. 1999. 38 с.
8. Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Пшонка В.П. та ін. Кримінальний процес : підручник. / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. Харків : Право, 2013. 824 с.
9. Шкелебей В.А. Перекладач як учасник кримінального провадження. Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти. 274 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d78fc709-79ca-432f-9eef-9f33b7865843/>. 2019 (дата звернення: 20.10.2023).

REFERENCES:

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (2012). Verkhovna Rada Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine 2012. Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
2. Leonenko, M.I. (2003). Pravove polozhennia perekладаcha yak sub'ekta zabezpechennia pryntsyphu natsionalnoi movy kryminalnoho sudochynstva [Legal Position of the Translator as a Subject of Ensuring the Principle of the National Language of Criminal Justice]. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnogo universytetu – Biuletyn of the Zaporizhzhya State University*. Issue № 1.
3. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy (2017) [Scientific-Practical Commentary on the Criminal Procedural Code of Ukraine]. 14th ed., revised and updated. Kyiv: Pravova Yednist, 828 p.
4. Yurydychni terminy. Tlumachnyi slovnyk / za red. V.H. Honcharenka. Kyiv: Lybid [Legal Terms. Explanatory Dictionary / edited by V.H. Honcharenko]. Kyiv: Lybid, 2003.
5. Stratonov V., Kelman M. (2020). Zahalna teoriia prava: pidruchnyk [General Theory of Law: Textbook]. 6th ed., revised. Kherson: OLDI-PLUS. 742 p.
6. Lysychenko V.K., Omelianenko H.M. (1996). Kontseptualni napriamky i etapy rozvytku kryminalno-protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy. Vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy v suchasnykh umovakh [Conceptual Directions and Stages of Development of Criminal Procedural Legislation of Ukraine. Improvement of Legislation in Ukraine in Modern Conditions]. *Zbirnyk naukovykh statei – Collection of Scientific Articles*. Pp. 177–180.
7. Tertyshnyk, V.M. (1999). Kryminalno-protsesualne pravo Ukrainy [Criminal Procedural Law of Ukraine]: Navchalnyi posibnyk – Textbook. Yurinkom Inter. 38 p.
8. Hroshevyi, Yu.M., Tatsii, V.Ya., Pshonka, V.P., et al. (2013). Kryminalnyi protses: pidruchnyk. / Za zah. red. V.Ya. Tatsii, V.P. Pshonky [Criminal Procedure: Textbook. / Edited by V.Ya. Tatsii, V.P. Pshonka]. Kharkiv: Pravo. 824 p.
9. Shkelebei V.A. Perekladach yak uchashnyk kryminalnoho provadzhennia. Reformuvannia kryminalnoho provadzhennia v Ukraini: kryminalni protsesualni ta kryminalistychni aspekty [The Translator as a Participant in Criminal Proceedings. Reforming Criminal Proceedings in Ukraine: Criminal Procedural and Criminalistic Aspects]. 274 p. Retrieved from: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d78fc709-79ca-432f-9eef-9f33b7865843/>. 2019.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2023
The article was received 16 October 2023